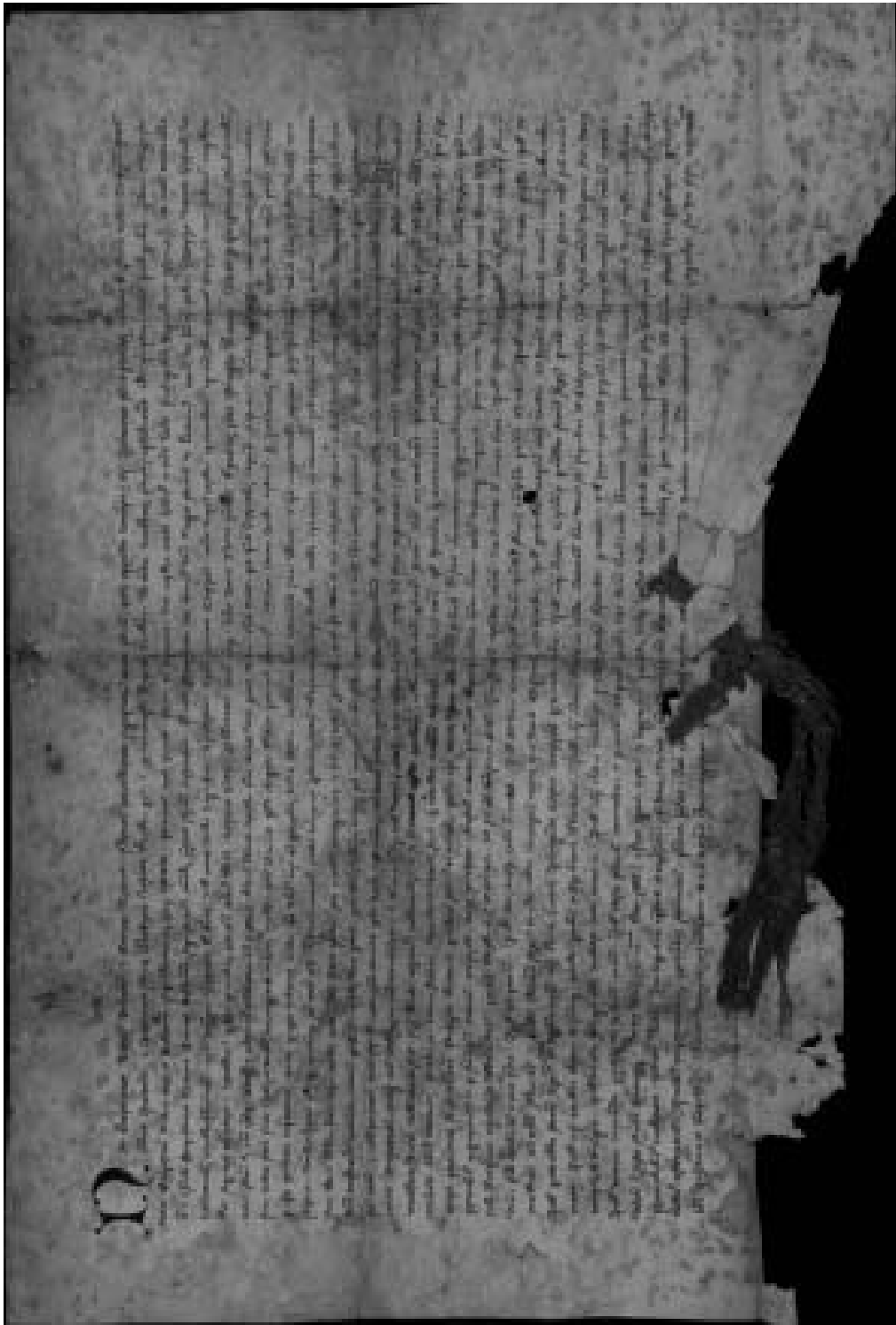

POVELJA STJEPANA BANA SLAVONIJE I HRVATSKE IZ GODINE 1351.

KOJOM SE POTVRĐUJU POVLASTICE STJEPANA BANA SLAVONIJE IZ GODINE 1252.

Dr. sc. LJUDEVIT PLAČKO
Smičiklasova 26, HR - 48260 Križevci

*POVELJA STJEPANA BANA SLAVONIJE I HRVATSKE IZ GODINE 1351. KOJOM SE POTVRĐUJU POVLASTICE
STJEPANA BANA SLAVONIJE IZ GODINE 1252.*

MI STJEPAN, ban čitave Slavonije i Hrvatske, dajemo na znanje sadržaj ove povelje svima na koje se to odnosi. Ivan, sin Farkaša, starješina (*villicus*) Novog naselja križevačkog (*de nova villa Crisiensi*), Pavao sin Ivanke i Ivan sin Gerdine, stanovnici (*hospites de eadem [villa]*) istoga naselja, došavši k nama u ime svih stanovnika toga naselja, predočili su nam povelju o povlasticama (*litteras privilegiales*), koju su ranije dobili od bana čitave Slavonije, o slobostinama (*de libertatibus*) njima podijeljenima, moleći nas poniznim i skrušenim molbama, kako bismo se mi udostojali potvrditi ih novom poveljom o povlasticama, a sadržaj predočene povelje je ovaj:

Mi Stjepan, ban čitave Slavonije, dajemo na znanje svima koji budu vidjeli ovu ispravu, da smo na korist i čast gospodina kralja proglasili i uspostavili novo i slobodno naselje u Križevcu (*novam ac liberam villam in Crisio*) davši stanovnicima koji u njemu stanuju (*hospitibus in ea habitantibus*) iste slobostine koje uživaju stanovnici Griča i Novog Naselja (Nove Vesi) u Zagrebu (*de Gretz et de nova villa Zagrabiae*).

Smatrali smo naime, da je potrebno izuzeti ih iz vlasti župana križevačkog (*comitis Crisiensis*), da im on ne sudi, niti dolazi k njima. Želimo dakle da gore navedeni stanovnici ne budu obavezni ni na kakva davanja, nego će za svoje slobostine, nakon što prođu tri godine od izdavanja ove povelje, davati banu (bano) četrdeset denara za svaku kuću. Dopuštamo im, da se njihov sajam održava utorkom, a nakon isteka istih triju godina, dvije trećine neka pripadnu banu a jedna trećima samim stanovnicima.

Sve pak parnice, kako veće tako i manje, bilo da izbiju u sajmeni dan, ili u druge dane, neka rješava starješina naselja (*maior villae*) izabran od cijelog naroda. Ako bi pak starješina naselja uskratilo pravdu onima koji se tuže, isti starješina naselja neka se optuži pred samim banom, koji je u to vrijeme postavljen. Naime, starješinu naselja ne može se optužiti drugačije nego posebnim banovim pismom, uz dobro svjedočanstvo, a sam starješina naselja, koji je od nekoga optužen, neka ne prati bana preko Gvozda ili preko Drave. Želimo također da se ne dopusti izvođenje svjedoka stranaca (*extraneis*), osim na zahtjev nekoga iz

samoga grada, u bilo kojoj parnici koja bi se pojavila pred nama ili pred starješinom naselja. A prisega neka se dopusti samo građanima (*civibus*). Nadalje, ako neki stranac ili građanin (*extraneus sive civis*) istoga mjesta (*eiusdem loci*) u samom naselju (*in ipsa villa*) u srdžbi potegne mač ili nož, i to se potvrdi svjedočanstvom, ili ako netko zada ranu koja nije smrtonosna, neka se kazni globom od jedne marke. Nadalje, tko god slučajno ubije svoga sugrađanina (*suum civem*) mora platiti stotinu pensa; od čega dvije trećine suprotnoj strani, a jednu starješini naselja. Ako se ubojica ne otkupi savojim novcem, njegova glava neka se preda u vlast protivnoj strani. Očitom pak lopovu i klevetniku, protiv kojeg svjedoči čitav narod, neka se oduzme sve što ima i neka se istjera iz naselja.

Oni koji umru bez nasljednika neka ostave sva svoja dobra kome hoće. Sami pak građani nisu obavezni iću u kraljevu ili banovu vojsku; i nitko, niti rodbina niti netko drugi, ne može oskrvnuti njihovo pravo nad kućom, nego neka dragovoljno prime u goste koga žele.

Nadalje, starješina naselja, kada istekne godina njegovog starješinstva (*villicatudinis suae*), mora odložiti svoje starješinstvo i, ako čitav narod htjedne, neka se istome starješinstvo ponovno dodijeli; ako htjednu drugomu predati starješinstvo, neka to učine. Ako netko želi doći u ovo naselje, neka dođe, a tko želi, neka izađe iz njega prodavši svoja dobra. Isto tako želimo da se u naselje ne primaju ljudi koji običavaju plaćati kunovinu (*marturinas*). Isto tako, tko bude osuđen zbog novčarskih poslova obavezan je sudu platiti 40 denara. Nadalje, sami građani (*cives*) neka na trgu za svoju robu ne plaćaju daće (*tributum*).

Istim pak (građanima) na gornjem dijelu križevačkog naselja (*superiori partae villae Crisiensis*) dodjeljujemo zemlju koju smo osobno pregledali, naloživši Jurju županu križevačkom i Prelsi da izvrše mjerenje. Oni su nam rekli da je spomenuta zemlja ovako omeđena: Prva međa je veliki put iz samog naselja, kojim se idući od istoka na zapad dolazi do rijeke Koruške. Prelazeći samu rijeku kod vrbe, međa se penje na brdo na čijem je vrhu međaš od zemlje. Potom (međa) silazi u dolinu do rijeke, gdje se pod johom, uz samu rijeku nalazi međaš od zemlje. Odatle međa

ide do jabuke pa do hrasta gdje je međaš, a od njega do dvije trešnje; zatim (međa) ponovo prelazi neki potok i dolazi do lipe, a odatle do brda gdje je drvo jablan. Odatle (međa) ide na zapad do jednog potoka, pa idući uzvodno tim potokom izlazi na veliki put koji vodi do Svetog Mihovila. Odatle (međa) tim velikim putem dolazi do izvora zvanog Tetrenč, gdje se nalazi brijest. Odatle istim potokom uzvodno na sjever po starim međašima pored zemlje Zventa, jobagiona tvrđe križevačke (*iogabionis castris Crisiensis*). Odatle (međa) ide pored Tiburcijeve zemlje, te istim potokom uzvodno dolazi do izvora tog potoka, gdje se pod johom nalazi međaš. Odatle (međa) ide uz zemlju istog Tiburcija i dolazi do zemlje Kalnik (*ad terram Comluc*). Odatle (međa) ide uz zemlju Kalnik i graniči sa zemljom sanostana Svetog Groba u Glogovnici (*domus s. Sepulchri de Galgonicha*). Odatle ide na istok gdje se veže sa zemljom samostana Templara u Glogovnici (*domus Templi de Galgonicha*). (Međa) idući odatle veže se sa zemljom Vučete gdje je međaš, a odatle ide uz zemlju Vučete i silazi po međašima niz neki potok i s potoka ide do kruške; zatim ide od kruške do velikog puta gdje je međaš i dalje ide ravno te dolazi do oraha; zatim (međa) prelazi potok Vrtlin (*Vrtelen*) i stiže do prvog međaša.

Kako bi pak slobostine ovoga naselja ostale nepovredive, smatrali smo da im treba izdati ovu ispravu.

Izdano na blagdan svetog Jurja (23. travnja) godine Gospodnje tisuću dvijesto pedeset druge (1252.).

Mi smo milostivo skloni udovoljiti opravdanim i zakonitim molbama starješine naselja Ivana, Pavla sina Ivanke i Ivana sina Gerdine, stanovnika Novog naselja križevačkog, te kao važeću potvrđujemo spomenutu povelju o povlasticama prijašnjeg bana Stjepana, koje ne treba niti smanjiti, niti poništiti, niti u bilo kojem dijelu promijeniti, nego se povelje treba držati od riječi do riječi.

Na trajni spomen, kako bi ova povelja o povlasticama imala vječnu vrijednost, izdali smo ovu povelju potvrđenu našim autentičnim pečatom.

Izdano u Zagrebu, na sam blagdan (*ipsa die festi*) Rođenja sv. Ivana Krstitelja (24. lipnja) godine Gospodnje tisuću tristo pedeset prve (1351.)

1.- Napomena: Nije mi jasno zašto neki Povelju (prvog) bana čitave Slavonije Stjepana iz 1252. godine datiraju s 24. travnja, kad u Povelji izričito piše da je izdana *in festo S. Georgii - na blagdan sv. Jurja*, blagdan sv. Jurja se od starine slavio 23. travnja, kao i danas. - Vjerojatno je i gornjegradsko 'Đurđevo pod lipom', barem neizravno, povezano s tim datumom, kada je Stjepan, ban čitave Slavonije, *na blagdan sv. Jurja* izdao Povelju o povlasticama dodijeljenim stanovnicima *gornjeg dijela Križevačkog naselja*.

2.- Napomena: Datum izdavanja Povelje (drugog) bana čitave Slavonije Stjepana prema mom čitanju je 24. lipnja 1351. Naime, ispred riječi '*die festi*' nalazi se jedna skraćunica, koju neki čitaju post i nastavljaju *die(m) festi-* poslije blagdana'. Međutim mislim da je bolje tu skraćenicu čitati *ipsa* i nastaviti s *die festi-* 'na sam blagdan': 1.- jer poslije prijedloga post treba stajati akuzativ, zbog čega bi riječ *die* treba nadopuniti s (*m*), tj. staviti je u akuzativ. A oblik *ipsa* je ablativ s kojim se gramatički slažu sljedeće riječi *die festi*. - Budući da kod riječi *die* u rukopisu nema nikakvog znaka da bi tu riječ trebalo nadopuniti s (*m*), mislim da je više u skladu s rukopisom ne nadopunjavati *die* s (*m*) nego ostaviti je kako jest, a skraćenicu čitati *ipsa* i nastaviti s *die festi Nativitatis s. Johannis Baptistae* (na sam blagdan Rođenja sv. Ivana Krstitelja). Prema tome, datum izdavanja ove povelje bi bio - sam blagdan- 24. lipnja, a ne - dan poslije blagdana - 25. lipnja - godine 1341.; i 2.- Povelje su se u staro vrijeme običavale datirati s nekim blagdanom, a ne s danom poslije blagdana.

3.- Napomena o prijevodu nekih riječi i izraza: Ključnu riječ *villa* prevodio sam riječju *naselje*. To mi se činilo logičnije nego li riječ *villa* prevoditi s *grad*. Naselje naime, u današnjem značenju te riječi, može biti i

‘selo’ i ‘grad’. Vidi se da je *nova villa* dio (naselja) Križevca, jer se govori o *de nova villa in Crisio* kao što se govori *de Gretz et nova villa Zagrabiae*. Kao što su Grič i Novo naselje (Nova ves) naselja u Zagrebu (*Zagrabiae*) tako su i ‘Gornje’ i ‘Donje naselje’ u Križevcu. Mislim da je prijevod *villa-naselje* bliži izvorniku. Ban Stjepan naime, 1242. godine poklanja *superiori parti villae Crisiensis* (gornjem dijelu Križevačkog naselja), koje se formiralo uz samostan augustinaca, zemlju omeđenu spomenutim međašima. Logički je da je uz ‘gornji dio’ Križevačkog naselja (Križevca) postojao i njegov ‘donji dio’ koji se formirao uz križevačku tvrđu *castrum Crisiense*, koja se izričito spominje.

Zbog toga sam i riječi *villicus* i *maior villae* (koje su očiti sinonimi) prevodio kao *starješina naselja* - bilo da se ti izrazi odnose samo na starješinu Gornjeg-novog naselja bilo na čitavo Križevačko naselje.

Razumije se, da se svako naselje koje je dobilo kraljevske povlastice, može nazvati i gradom, pa se dosljedno tome riječ *villa* može prevesti kao

grad, a *villicus* i *maior villae* kao *gradonačelnik*. No, to je već malo slobodniji prijevod.

Treba isto tako utvrditi da se u Povelji, kad se govori o stanovnicima Novog naselja za *stanovnike* koristi naziv *hospites* (*ne habitantes* - što bi bilo uobičajenije). Ali kad se govori o različitim pravima stalnih stanovnika ovog naselja i onih koji to nisu, u Povelji se koriste različiti izrazi: *cives*-građani, stalni stanovnici naselja i *extranei*-stanci za one koji su samo navratili u ovo naselje. Kada pak te dvije kategorije ljudi imaju ista prava izričito se spominju obje kategorije *extraneus sive civis*.

Isto tako sam riječ *meta* prevodio kao *međaš*. Čini mi se da riječ ‘biljega’ današnjim ljudima ne govori mnogo, a riječ *međaš* je uobičajena riječi koja označava razgraničenje između dva posjeda. A riječ *meta* se u Povelji koristi upravo u tom značenju.

Naziv *iobagion* nisam preveo. *Iobagion* naime nije obični kmet, nego ‘vojnik’ u vojsci feudalca, koji je drugačije bio vezan za svog gospodara, nego li je to bio ‘kmet - koji je obrađivo polje.’